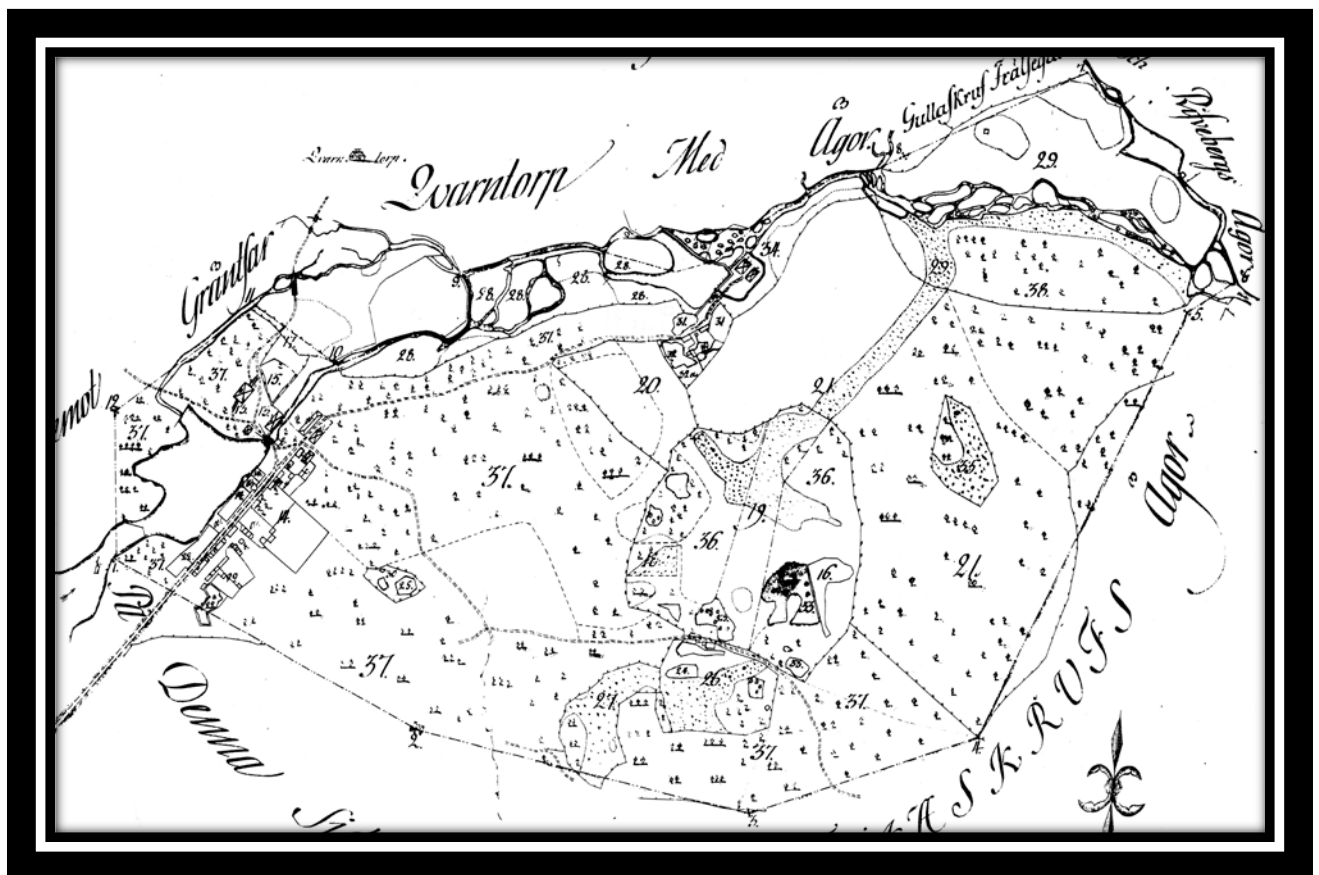

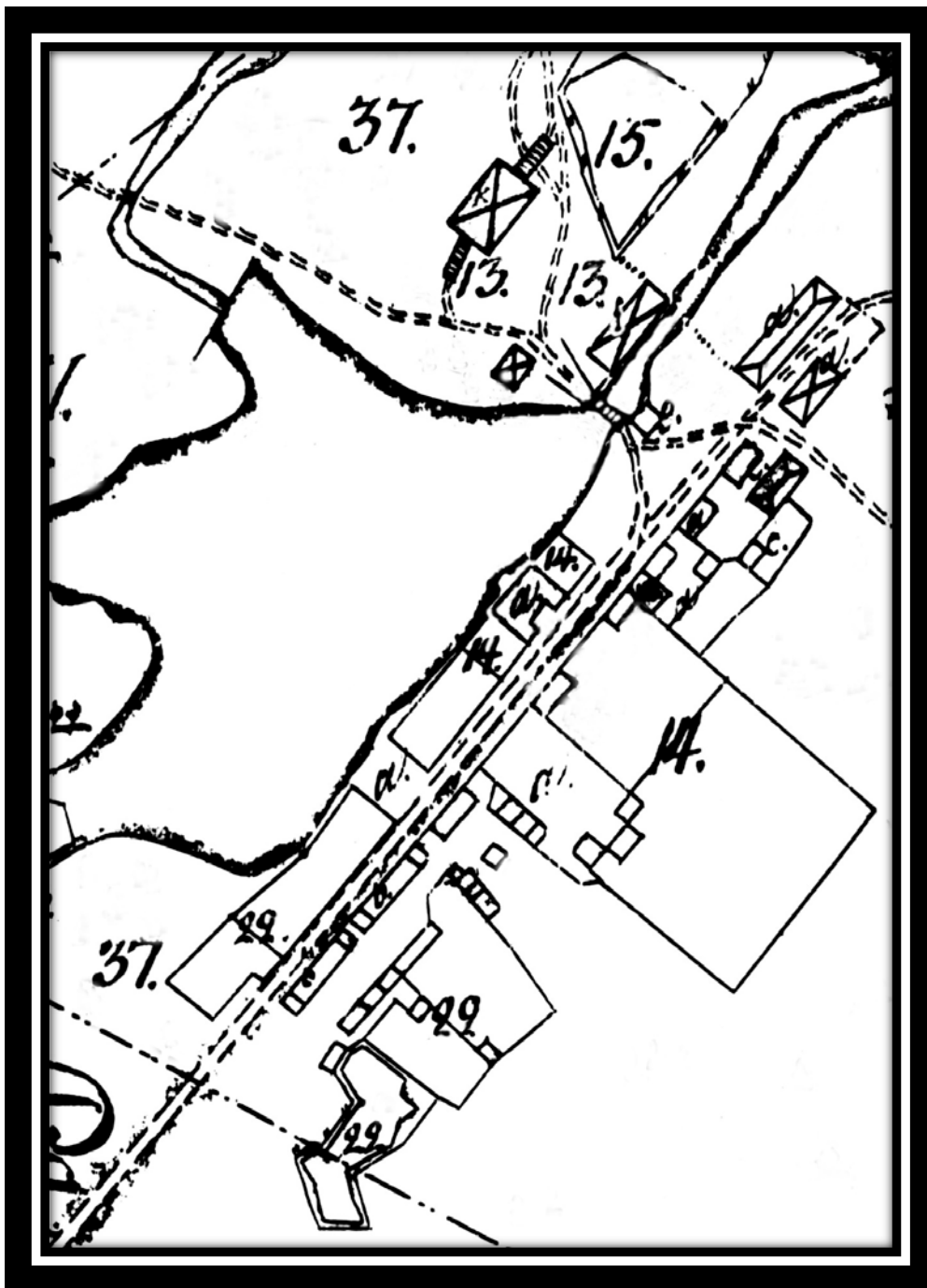
Karta över bruksområdet i Orrefors upprättad 1788 av Zacharias Ljungdahl.

Kartan beskriver ett avstyckat område mitt i Orrefors. Originalen har funnits i bruksarkivet tills det nyligen flyttades till Växjö. Lantmätaren har mest varit intresserad av att beskriva markens beskaffenhet. Varje område fick ett nummer och beskrevs i ett protokoll bredvid. Nummer 37 är t.ex. beteshage medan 35 är "vesekärr". De mest intressanta delarna är svåra att urskilja. Siffror och byggnadskonturer glider ihop. Jag har tagit mig för att förstora upp vissa delar och givit mig friheten att förtydliga vitala delar på kartan, med risk för misstag. När museet i Växjö får ordning på sitt arkiv kan vem som helst göra sin egen tolkning.

Jag har valt att titta närmare på området runt bruksdammen med hammarsmedjan och patronsbyggnaden. Ett annat intressant område är det vid knippsmedjan eller spiksmedjan som vi mest kallar den. Området ligger strax under "Med" som du hittar mitt på kartans överdel.

Området runt bruksdammen

Om du är något bevandrad i områdets geografi kan du själva göra dina iakttagelser. Jag kommenterar det jag hittills funnit mest intressant.

Du hittar nummer 13 högt upp på kartan. Det kallas i beskrivningen bruks- och kolbacke. På kolbacken finns ett större hus, en kollada med uppkörsramper. Man körde in med kolet i ena änden och ut i den andra. En väg ser ut att gå under en av ramperna. Troligen körde man upp på skullen och tippade ner kolet.

Nummer 15 benämns Kolbackslyckan. Jag tolkar det som området vid nuvarande bastun, det vi ibland kallar bastubacken. En byggnad strax nerom nr 13 är också en kollada.

Omedelbart till höger ligger hammarsmedjan märkt med ett svagt "f". Den ligger där den förväntas ligga. Den byggdes om 1841 till nuvarande form, men verkar ha ungefär samma mått som nuvarande. Gnistugnen som nu är så karaktäristisk finns inte på kartan. Förklaringen är att den kom till 1862. Det mest anmärkningsvärda är att masugnen saknas. En förklaring är att den var utlokaliserad till Barkeström mellan 1740 och till ca 1780.

Vid hammarsmedjan ser man en bro där fördämningen fanns. Strax till höger syns en kvadrat märkt "g" som i beskrivningen betecknas som mjölkvarn. Någon såg verkar inte finnas. Till höger finns en mängd kvadrater och rektanglar utritade. Där hittar vi en markerad med ett c. I förteckningen står det "Mjölharens innehav, byggningstomt och tvenne små kryddtäppor".

Längs dammens högra kant ser vi siffran 14 på flera ställen. I beskrivningen står nr 14 som kryddtäppor. Vi hittar också bokstaven a som beskrivs som "byggnadstomter". Områdets konturer liknar precis den gamla patronbyggnadens, den som brann 1804. Eftersom den lär ha varit byggd 1768, så är det troligt på gränsen till sannolikt. Varför jag svävar på målet är att kartan är väldigt kluddig just här och att inte kartritaren klart skrivit t.ex. patronbyggnad.

I området till höger om patronbyggnaden ser vi stora rektanglar som jag tolkar som bruksträdgården med kryddtäppor och eventuella små byggnader. Jag kan inte urskilja det vi idag kallar trädgårdsvillan.

Genom hela kartan ser vi den raka paradgatan som går framför patronbyggnaden. De tre smedbyggningarna ser vi där de ligger än idag. Byggnaden som idag ligger närmast Tempo är inte med. Den kan möjligen ha byggts för jordbruksarbetarna, när ladugård och stall anlades där kvarteret Stallgården idag ligger. Det kan ha varit under första delen av 1800-talet. (Den ersattes med en ny pampig gård 1908 som gjorde sin tjänst fram till 1960-talet.)

Ett område mitt på nedre delen märkt 22 var avsett för hammarsmederna. Det var en löneförmån att ha tillgång till grishus, kostall och bete och ha möjlighet att odla lite potatis för eget bruk.

Knippsmedjan eller spiksmedjan

Ett område på övre halvan som är inramat av en dubbel linje är en damm. De två kryssade rektanglarna uppe till höger är spiksmedja med förrådsbyggnad. Smedjan hade ett vattenhjul som drev en knipphammare eller spikhammare. "Knipp" kommer troligen av att man tillverkade klena stänger som man sålde i knippor. De kunde troligen användas som råämne till spik.

Smederna skulle ha någonstans att bo. Något under mitten ser du nr 31. Under denna finns en tydlig rektangel längs vägen. Detta bör vara boningshuset som vi idag kallar Spiksmedjan. Huset finns alltså kvar än idag. Det är svårt att tolka vad som är hus och vad som är kryddtäppor. Spiksmederna behövde väl även de någon ko, gris och några höns. Ett av uthusen finns bevarat.

Runt smedjan med förråd ser vi en kraftig ram. Det kan vara en kanal där man kunde släppa det vatten som inte vattenhjulet kunde släppa igenom

Nummer 31, 32,34, 35 och 36 står under rubriken "knippsmedernas innehav". Titta på den stora kartan! Detta tyder på att knippsmederna hade en del kreatur. / Dick